

WOJCIECH KOSIOR

Uniwersytet Rzeszowski

PRAWO RZYMSKIE W ORZECZNICTWIE SĄDU NAJWYŻSZEGO STANÓW ZJEDNOCZONYCH AMERYKI

1. Zdefiniowanie pojęcia „prawo amerykańskie” nie należy do zadań łatwych¹. Jak wskazuje Roman Tokarczyk, myśl amerykańska wyodrębnia różne rodzaje prawa. W Stanach Zjednoczonych, w państwie o ustroju federalnym, najistotniejszą rolę odgrywa przy tym podział prawa na prawo stanowe (*state law*) – obowiązujące jedynie w określonym stanie – i prawo federalne (*federal law*) – obowiązujące na terenie całego kraju. Traktując o prawie amerykańskim, nie można też zapomnieć o podziale na prawo powszechne (*common law*) oraz prawo stanowione (*statute law*). Charakterystyczne dla tego systemu jest tzw. *case law*, inaczej prawo sądowe, wywodzące się z zasady *stare decisis*, zobowiązującej sądy do stosowania wcześniej wypracowanych norm przy rozpatrywaniu późniejszych podobnych spraw². *Case law* jest zatem wytworem działalności sądów. W systemie amerykańskim władza sądownicza realizowana jest w ramach dwóch odrębnych struktur: stanowej i federalnej. Szczególna zaś rola przypada w udziale Sądowi Najwyższemu Stanów Zjednoczonych (U.S. Supreme Court), a to z uwagi na to, że zajmuje on fundamentalną pozycję w amerykańskim życiu publicznym³. Sąd Najwyższy jest nie tylko najwyższą instancją sądową;

¹ W. KOSIOR, *Federal law v. State law w Stanach Zjednoczonych – uwagi interpretacyjne*, «Roczniki Administracji i Prawa» 14.1/2014, s. 75.

² R. TOKARCZYK, *Prawo amerykańskie*, Warszawa 2009, s. 32.

³ G. GÓRSKI, *Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych do 1930 roku*, Lublin 2006, s. 11.

łączy w sobie też elementy trybunału badającego zgodność aktów prawnych z Konstytucją USA. Dlatego też opinie wydawane przez ten organ mają ogromne znaczenie w życiu publicznym Amerykanów.

Wyroki Sądu Najwyższego są ostateczne, zaś ich respektowanie jest obowiązkiem trwale wpisanym w amerykańską tradycję prawną⁴. Wynika to też z tego, że każde orzeczenie poprzedza wnikliwa i wszechstronna analiza, w trakcie której skład sędziowski nie tylko opiera się na obowiązujących przepisach czy precedensach, ale często poszukuje uzasadnienia, odwołując się do innych wartości lub dziedzin, tak aby ferowany wyrok w pełni realizował idee sprawiedliwości. Jednym z takich odwołań amerykańskiego Sądu Najwyższego jest prawo rzymskie, będące przecież wartością samą w sobie ze swoim wielowiekowym dorobkiem myśli prawniczej.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie miejsca, jakie prawo rzymskie zajmuje w orzecznictwie Sądu Najwyższego, przez analizę judykatów, w których sąd ten odwoływał się do prawa rzymskiego. Podkreślenia jednak wymaga, że opracowanie to ma na celu zasygnalizować zakres i sposób, w jaki amerykański Sąd Najwyższy w swoich opiniach wykorzystywał prawo rzymskie. Uzyskane rezultaty badawcze swobodnie będą mogły zostać wykorzystane do poszerzonej pracy. Dlatego też artykuł nie stawia przed sobą konkretnego problemu do rozwiązania, ale służyć ma wprowadzeniu do tematu poświęconego roli prawa rzymskiego w Stanach Zjednoczonych, a zwłaszcza w systemie prawnym tego kraju. Omawiana tematyka pozostaje niemal nieznaną w Polsce⁵, dlatego też niniejszy artykuł może być wykorzy-

⁴ S. FRANKOWSKI, R. GOLDMAN, E. ŁĘTOWSKA, *Sąd Najwyższy USA. Prawa i wolności obywatelskie*, Warszawa [b.r.w.] s. 18. O respektowaniu orzeczeń sądowych dobitnie świadczy przypadek z Little Rock w stanie Arkansas w latach pięćdziesiątych, gdzie urzędnicy stanowili odmawiali wykonania orzeczenia sądu nakazującego desegregację szkół publicznych. Wobec oporu urzędników prezydent Eisenhower wysłał oddziały federalne celem wyegzekwowania tego orzeczenia.

⁵ Dotychczas tematyka relacji prawa rzymskiego i prawa *common law*, ale na przykładzie angielskim, najczęściej w Polsce zajmowali się: Ł. KORPOROWICZ, *Prawo rzymskie w orzecznictwie Izby Lordów w latach 1876-2009*, Łódź 2016; *Prawo rzymskie w wybranych orzeczeniach Izby Lordów w latach 1999-2009*, «Z Dziejów Prawa» 4/2011, s. 283-296 oraz Ł. MARZEC, *Prawo rzymskie w systemie anglosaskim*, «Studenckie

stywany w badaniach prowadzonych zarówno przez amerykańistów, jak i romanistów. Opracowanie to wpisuje się w prowadzoną od dawna debatę o wpływie prawa kontynentalnego opartego na prawie rzymskim, na system *common law*. Tekst składa się z dwóch zasadniczych części. W pierwszej kolejności prezentowane są ogólne informacje o miejscu i roli prawa rzymskiego w Stanach Zjednoczonych. Wprowadzenie to umożliwi lepszą orientację w drugiej, właściwej części artykułu, gdzie prezentowane są orzeczenia, w uzasadnieniach których można znaleźć rzymskie akcenty.

2. Prawo amerykańskie jest oparte na systemie angielskiego *common law* przy jednoczesnych licznych wpływach innych systemów. Widoczne są bowiem elementy francuskiej, niemieckiej, hiszpańskiej oraz szkockiej myśli prawniczej. Przez to – jak wskazuje Ralf Michaels – system prawa amerykańskiego jest bardziej systemem mieszanym niż wzorcowym systemem *common law*⁶. Prawo rzymskie do Stanów Zjednoczonych docierało w głównej mierze przez wpływy angielskie i niemieckie. Naturalne bowiem dla amerykańskich prawników było poszukiwanie rzymskiej genezy w drodze odwołania się do prawa angielskiego stanowiącego niejako podstawę ich własnego systemu. Świadczy o tym pokaźna literatura poruszająca tę tematykę⁷. Drugim źródłem inspiracji

Zeszyty Naukowe UJ» 5/2001, s. 83-95; IDEM, *Prawo rzymskie – składnik angielskiej doktryny i praktyki prawa narodów?*, «Zeszyty Prawnicze» 2.2/2002, s. 83--98; IDEM, *Sprawa Fibrosa vs Fairbairn. Polska spółka, Izba Lordów i prawo rzymskie*, «Zeszyty Prawnicze» 7.1/2007, s. 113-121; IDEM, *Czy prawo rzymskie pokonało Kanał La Manche?*, «Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa» 2/2008, s. 43-53.

⁶ R. MICHAELS, *American Law (United States)*, «Elgar Encyclopedia of Comparative Law» 66/2006, s. 73-74.

⁷ S.J. ASTORINO, *Roman Law in American Law: Twentieth Century Cases of the Supreme Court*, «Duq. L. Rev.» 40.627/2002, s. 629 – *Americans who were interested in how Roman law affected their own common law were intently concerned with the background of England's heritage from Rome. Because of the direct link between English and American law, they naturally searched backwards to English law to find that the genesis of Roman influence existed and then quickly leaped to the obvious assumption that their own law necessarily bore the legal imprint of the ancient Romans. A survey of Volume Three of the Index to Legal Periodicals for 1898-1907, for example, reveals a surge of articles on this subject. The interest continued throughout the remainder of the century.* Por. S. WILLISTON, *Dependency of Mutual Promises in the Civil Law*, «13 Harv. L. Rev.»

była myśl niemiecka przejawiająca się w dwóch aspektach. Po pierwsze, Amerykanie upatrywali w prawoznawstwie niemieckim rzymskiej metody budowania systemowych struktur prawnych, powstałych na tle historycznej analizy prawa. Po drugie, uważano, że myśl niemiecka jest bliższa ówczesnym amerykańskim potrzebom budowania prawa w oparciu o socjologiczne pryncypia i socjotechnikę⁸. Ten amerykański entuzjazm w stosunku do prawa rzymskiego trwał od XVIII do początku XX w. Momentami przełomowymi były wojny światowe. Po I wojnie światowej, w Stanach Zjednoczonych odczuwalne było antyniemieckie podejście powodowane doświadczeniami wojennymi. Prawo rzymskie zaś utożsamiane było głównie z niemiecką myślą prawniczą, co w konsekwencji negatywnie przełożyło się na zainteresowanie tą dziedziną⁹.

80/1890; S. WILLISTON, *Contracts For the Benefit of a Third Person*, «16 Harv. L. Rev.» 43/1902; W. WIRT HOWE, *The Community of Acquests and Gains*, «12 Yale L.J.» 216/1903; J.H. DRAKE, *Consideration v. Causa in Roman-American Law*, «4 Mich. L. Rev.» 19/1905; W. WIRT HOWE, *The Study of Roman and Civil Law*, «4 Am. L. Rev.» 46/1907; A.H.F. LEFROY, *Rome and Law*, «20 Harv. L. Rev.» 606.617-19/1907; H.E. HOLMES, *The Debt of the Common Law to the Civil Law*, «6 Me. L. Rev.» 227/1913; A. RIVES HALL, *The Common Law - Its Debt to Rome*, «5 Can. B. Rev.» 639/1927; R. POUND, *The Legal Profession in England From the End of the Middle Ages to the Nineteenth Century*, «19 Notre Dame Law.» 315/1944; W.H. PAGE, *Statutes As Common Law Principles*, «1944 Wis. L. Rev.» 175/1944; E. RABEL, *Private Laws of Western Civilization*, «10 La. L. Rev.» 431/1950; S. HERMAN, *Legacy and Legend: the Continuity of Roman and English Regulation of the Jews*, «66 Tul. L. Rev.» 1781/1992; A. LEWIS, *What Marcellus Says is Against You: Roman Law and Common Law*, «The Roman Law Tradition» 207/1994; R.H. HELMHOLZ, *Canon Law and the Law of England*, London 1987, ss. 365; P. STEIN, *The Character and Influence of the Roman Civil Law*, «Historical Essays» 165/1988.

⁸ S.J. ASTORINO, *op. cit.*, s. 630-631. Por. również: M.F. HOEFELICH, *Transatlantic Friendships and the German Influence in the First Half of the Nineteenth Century*, «35 Am. J. Comp. L.» 599/1987; M. RIEMANN, *The Reception of Continental Ideas in the Common Law World, 1820-1920*, Berlin 1993; R. LEONHARD, *Kaiser Wilhelm Professor of Roman Law at Columbia University, The Vocation of America for the Science of Roman Law*, «26 Harv. L. Rev.» 389.415.1913.

⁹ O tym, jak bardzo prawo rzymskie kojarzone było z niemiecką nauką prawa, świadczy chociażby termin *the Romance-Germanic law tradition*, czyli rzymsko-niemiecka tradycja prawa, używany na określenie wpływów prawa kontynentalnego na systemy *common law*; por. T. SIMONYAN, *The features of the impact of the civil and*

Co więcej, w okresie powojennym nastąpił dramatyczny spadek znajomości języka łacińskiego i greckiego wśród prawników amerykańskich, co nie pozostało bez wpływu na rolę prawa rzymskiego w Stanach Zjednoczonych. Po II wojnie światowej wzmocnieniu uległa geopolityczna pozycja Stanów Zjednoczonych, co spowodowało, że dotychczasowe pragnienie, aby czerpać wzorce od innych, przekształciło się w dążenie do tego, aby nauczać innych. Dotyczyło to też myśli prawniczej, co otworzyło erę implementacji instytucji prawa amerykańskiego na świecie¹⁰.

3. W amerykańskim systemie sądownictwa szczególna rola przypada w udziale Sądowi Najwyższemu. Jest to jedyny sąd ustanowiony bezpośrednio w Konstytucji Stanów Zjednoczonych, podczas gdy ustanowienie pozostałych pozostawiono w gestii Kongresu¹¹. Obecnie w skład sądu wchodzi dziewięciu sędziów wybieranych dożywotnio przez Prezydenta i zatwierdzanych przez Senat. Właściwość Sądu Najwyższego dzieli się na pierwotną i apelacyjną. Pierwszy przypadek dotyczy tzw. właściwości pierwotnej (*original jurisdiction*), kiedy to Sąd Najwyższy działa jako sąd pierwszej i ostatniej instancji. Do tej kategorii należą sprawy enumeratywnie wymienione w Konstytucji, w których stroną jest ambasador, pełnomocny przedstawiciel, konsul lub stan¹². W ramach właściwości apelacyjnej (*appellate jurisdiction*)¹³ Sąd Najwyższy rozpatruje apelacje

common law traditions vis-à-vis the sources of international law, «Armenian Yearbook of International and Comparative Law» 1.2013, s. 125-142.

¹⁰ R. MICHAELS, *op. cit.*, s. 73-74.

¹¹ Article 3, Section 1 US Constitution: *The judicial Power of the United States, shall be vested in one supreme Court, and in such inferior Courts as the Congress may from time to time ordain and establish.* (Władzę sądową Stanów Zjednoczonych sprawuje jeden Sąd Najwyższy oraz takie sądy niższe, jakie z biegiem czasu Kongres ustanowi i utworzy).

¹² Article 3, Section 2,2 US Constitution (*in principio*): *In all Cases affecting Ambassadors, other public Ministers and Consuls, and those in which a State shall be Party, the supreme Court shall have original Jurisdiction.* (We wszystkich sprawach dotyczących ambasadorów, innych pełnomocnych przedstawicieli i konsułów oraz w sprawach, w których stroną jest stan, sądem pierwszej instancji jest Sąd Najwyższy). Katalog tych spraw jest katalogiem zamkniętym i Kongres nie ma prawa rozszerzać ustawami właściwości pierwotnej Sądu Najwyższego – tak: 5 U.S. 137, 1 Cranch 137; 2 L. Ed. 60; 1803 U.S. LEXIS 352.

¹³ Article 3, Section 2,2 US Constitution (*in fine*): *In all the other Cases before mentioned, the supreme Court shall have appellate jurisdiction, both as to Law and*

od wyroków sądów federalnych oraz od wyroków wydanych przez stanowe sądy najwyższe opartych na prawie federalnym. Przy czym sąd ma wyłączne prawo do wyboru spraw, którymi będzie się zajmował¹⁴. Dodatkowo sąd ten dokonuje wykładni przepisów Konstytucji i ustaw. Orzeczenia Sądu Najwyższego wydawane są w formie wyroków, określanych mianem *opinions*.

Historię amerykańskiego Sądu Najwyższego przyjęło się dzielić na okresy przewodzenia sądowi przez konkretnych przewodniczących. Obecnie można wyróżnić 10 takich okresów, tj. The Jay, Rutledge, and Ellsworth Courts (1789–1801); The Marshall Court (1801–1835); The Taney Court (1836–1864); The Chase, Waite, and Fuller Courts (1864–1910); The White and Taft Courts (1910–1930); The Hughes, Stone, and Vinson Courts (1930–1953); The Warren Court (1953–1969); The Burger Court (1969–1986); The Rehnquist Court (1986–2005); The Roberts Court (od 2005)¹⁵. Jeżeli zaś chodzi o podział w zależności od odwoływania się przez sąd do prawa rzymskiego, to możemy za Stevenem Calabresi i Stephanie Zimdahl wskazać następujące okresy: wczesny sąd (1790–1840); lata 1840–1890; lata 1890–1940 i sąd współczesny (od 1940)¹⁶, przy czym podział ten ma bardziej charakter porządkowy, niż jest oparty na jakimś konkretnym kryterium.

4. Na wczesnym etapie istnienia zarówno Sądu Najwyższego, jak i kształtowania się prawa amerykańskiego prawo rzymskie odgrywało niemałą rolę. Dobitnie świadczą o tym słowa wypowiedziane w 1829 r.

Fact, with such Exceptions, and under such Regulations as the Congress shall make. (We wszystkich innych wymienionych powyżej sprawach Sąd Najwyższy, poza przypadkami i zgodnie z przepisami ustalonymi przez Kongres, działa jako instancja apelacyjna, zarówno w zakresie wykładni prawa, jak i ustalenia stanu faktycznego).

¹⁴ Przykładowo w 1996 r. Sąd Najwyższy wybrał do rozpoznania 75 spraw spośród około 7000 spraw przedstawionych wraz z wnioskiem o przyjęcie do rozpoznania (*petition for writ of certiorari*).

¹⁵ G. GÓRSKI, *Sąd Najwyższy*..., s. 14–15. Por. także W. SZYSZKOWSKI, *Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych*, Warszawa 1969, s. 66–67 oraz tam cytowany B. SCHWARTZ, *A History of the Supreme Court*, New York–Oxford 1993.

¹⁶ S. CALABRESI, S.D. ZIMDAHL, *The Supreme Court and Foreign Sources of Law: Two Hundred Years of Practice and The Juvenile Death Penalty Decision*, «William & Mary Law Review» 47.3/2005, s. 745–747.

przez sędziego Josepha Story'ego¹⁷, który przemawiając do rady adwokackiej w Suffolk, stwierdził, że wskazówek w nowych i trudnych rozpatrywanych sprawach należy poszukiwać w dorobku jurystów antycznych, podając za przykład Instytucje i Digesta Justyniańskie. Sędzia Story dodał też, że cała kontynentalna jurysprudencja opiera się na rzymskiej mądrości i nawet angielskie *common law* czerpie przykłady z oświeconego kodeksu rzymskich praw¹⁸. W podobnym tonie wypowiedział się ówczesny Prokurator Generalny Stanów Zjednoczonych Caleb Cushing¹⁹. Prawnicy amerykańscy u progu kształtowania swojej świadomości prawnej postrzegali prawo rzymskie jako środek do zrozumienia istoty prawa²⁰.

W tym początkowym okresie (lata 1790-1840) odwołania do prawa rzymskiego można przykładowo znaleźć w sprawie *Sturges v. Crowninshield*, 17 U.S. 122 (1819) dotyczącej relacji wierzyciel - dłużnik w kontekście postępowania egzekucyjnego i upadłościowego. W orzeczeniu tym Sąd Najwyższy, badając konstytucyjność prawa upadłościowego stanu Nowy Jork, odwołał się do rzymskiej instytucji *cessio bonorum*,

¹⁷ Joseph Story – Sędzia Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych w latach 1812-1845.

¹⁸ S. CALABRESI, S. D. ZIMDAHL, *op. cit.*, s. 761 – *Where shall we find such ample general principles to guide us in new and difficult cases, as in that venerable deposit of the learning and labors of the jurists of the ancient world, the Institutes and Pandects of Justinian. The whole continental jurisprudence rests upon this broad foundation of Roman wisdom; and the English common law, churlish and harsh as was its feudal education, has condescended slightly to borrow many of its best principles from this enlightened code – Joseph Story, Address Before the Suffolk Bar (Sept. 4, 1821), in I.A.M. JURIST 1, 13-14 (1829).*

¹⁹ *Ibidem*, s. 761 – *The common, civil, and customary law of Europe have each precisely the same force with us in this branch; that is, our courts study them all, and adopt from them whatever is most applicable to our situation, and whatever is on the whole just and expedient, without considering either of course obligatory. If Mansfield, Scott, or Ellenborough, is cited with deference or praise, so likewise are Bynkershoek, Valen, Cleirac, Pothier, and Emerigon. The authority of a decision or opinion, emanating from either of these sources, is rested on exactly the same foundation, viz. its intrinsic excellence.* – Caleb Cushing, *On the Study of the Civil Law*, 11 N. AM. REV. 407, 412 (1820).

²⁰ R.H. HELMHOLZ, *Use of the Civil Law in Post-Revolutionary American Jurisprudence*, «66 TuL. L. Rev.» 1649.1657/1992.

wskazując, że prawo rzymskie jest wielkim skarbcem racjonalnej jurysprudencji. W sprawie *McCulloch v. State*, 17 U.S. 316 (1819) dotyczącej opodatkowania przez stan Maryland banku federalnego Sąd Najwyższy w swoim uzasadnieniu powoływał się na rzymskie tradycje działania osób prawnych; w sprawie *Green v. Biddle*, 21 U.S. 1 (1821) sąd, rozpatrując sprawę relacji właścicielskich co do nieruchomości po zmianie granic stanów Virginia i Kentucky, odwołał się do rzymskiego prawa zabudowy (*superficies*). W judykacie *U.S. v. Wiltberger*, 18 U.S. 76 (1820) sąd, rozpatrując sprawę o zabójstwo, porównywał rzymską myśl prawniczą i dorobek *common law*, jeżeli chodzi o odmiany kwalifikowane zabójstwa. Szeroki wywód przeprowadził Sąd Najwyższy w sprawie *The Columbian Insurance Company of Alexandria, plaintiffs in error, v. Ashby and Stribling and others, defendants in error*. 38 U.S. 331 (1839) dotyczącej odpowiedzialności odszkodowawczej za towary pozostawione na statku w czasie sztormu w zatoce, gdzie kapitan zdecydował się, żeby statek skierować na mieliznę, pomimo braku takiej konieczności, co spowodowało, że późniejsze ściągnięcie statku i wydobycie towarów stało się praktycznie niemożliwe. W uzasadnieniu sąd wyraźnie zaakcentował konieczność odwołania się do pryncypiów zawartych w rzymskim „kodeksie” i odwołał się do *lex Rhodia de iactu*, wprost cytując fragmenty księgi 14 Digestów Justyniańskich. Podobnie sąd postąpił w sprawie *Ralli v. Troop*, 157 U.S. 386 (1895).

W orzeczeniach z lat 1840-1890 równie często można spotkać odwołania do prawa rzymskiego. W sprawie *Groves v. Slaughter*, 40 U.S. 449 (1841) Sąd Najwyższy odwołał się do rzymskich zasad dobrej wiary przy zobowiązaniach; w judykacie *Cooley v. Board of Wardens of Port of Philadelphia*, 53 U.S. 299 (1851) sąd, oceniając odpowiedzialność kapitana statku, który zaniedbał wzięcie pilota przed rejssem, cytował Digesta Justyniańskie (D. 19, 2, 13, 2). Analogiczny wywód powtórzył w sprawie *Ex parte McNiel*, 80 U.S. 236 (1871). W uznanym za najbardziej kompromitujące w historii orzecznictwa amerykańskiego Sądu Najwyższego²¹ – orzeczeniu w sprawie *Dred Scott v. Sandford*, 60 U.S.

²¹ P. FINKELMAN, *Scott v. Sandford: The Court's Most Dreadful Case and How it Changed History*, «Chicago-Kent Law Review.» 82.3/2007, s. 3-48; D. KONIG, *The Dred*

393 (1856) sąd uznał, że czarnoskórzy potomkowie niewolników sprowadzonych z Afryki nie mają prawa do ubiegania się o obywatelstwo amerykańskie nawet po zamieszkaniu w tzw. wolnych stanach. Swojej decyzji sąd bronił, między innymi powołując się na instytucję rzymskiego niewolnictwa, tłumacząc, że wyzwolenie w starożytnym Rzymie również nie powodowało, iż osoba wyzwalana stawała na równi z obywatelem rzymskim, ale uzyskiwała status wyzwolenca z pewnymi ograniczeniami. Sąd wyjaśniał przy tym, że model amerykański był zdecydowanie bardziej humanitarny od rzymskiego, bowiem niewolnik cieszył się pewnymi swobodami²². W sprawie *Osborn v. Nicholson*, 80 U.S. 654 (1871) sąd odwołał się do obowiązków kupującego w prawie rzymskim; w *Scholey v. Rew*, 90 U.S. 331 (1874) przeprowadził rozważania o podatku od spadku przez pryzmat rozwiązań rzymskich i podatku *vicesima hereditatum*; podobnie w sprawach *Magoun v. Illinois Trust & Savings Bank*, 170 U.S. 283 (1898), oraz *Knowlton v. Moore*, 178 U.S. 41 (1900), dotyczących podatku od spadku, odwołano się do rozwiązań rzymskich; w orzeczeniu *Hurtado v. California*, 110 U.S. 516 (1884) sąd traktował o względach słuszności w prawie, odwołując się do rzymskiej maksymy *suum cuique tribuere*; zaś w *Campbell v. Holt*, 115 U.S. 620 (1885) wyjaśniał instytucję przedawnienia roszczeń w oparciu o rzymską *praescriptio*.

W orzeczeniach z lat 1890-1940 można spotkać odwołania do prawa rzymskiego w następujących sprawach: w sprawie karnej *Coffin v. U.S.*, 156 U.S. 432 (1895) Sąd Najwyższy przeprowadził pogłębioną analizę rzymskiej zasady domniemania niewinności, licznie cytując źródła prawa rzymskiego; wiele lat później odwoła się do tego wyroku

Scott Case: Historical and Contemporary Perspectives on Race and Law, Ohio 2010, s. 213.

²² Sprawa odbiła się szerokim echem i zaliczana jest do jednej z przyczyn amerykańskiej wojny secesyjnej. Posłużenie się prawem rzymskim w uzasadnieniu tej sprawy, a zwłaszcza sposób, w jaki to zrobiono, spowodowało, że dotychczasowy *significant influence* prawa rzymskiego na prawo amerykańskie trwający od czasów kolonialnych stracił na znaczeniu – por. S. CALABRESI, S.D. ZIMDAHL, *op. cit.*, s. 761 – *The civil and Roman law did have a significant influence on legal education and legal writers from “the colonial period to the time of the Dred Scott decision”*.

w sprawach *Johnson v. Louisiana*, 406 U.S. 356 (1972) oraz *Taylor v. Kentucky*, 436 U.S. 478 (1978); w judykacie *Geer v. Connecticut*, 161 U.S. 519 (1896) sąd ocenił prawo łowieckie w stanie Connecticut przez pryzmat Instytucji Justyniana (I. 2, 1, 12), w późniejszym okresie Sąd Najwyższy cytował to orzeczenie w sprawie *Hughes v. Oklahoma*, 441 U.S. 322 (1979); w sprawie *Crespin v. U.S.*, 168 U.S. 208 (1897) wywodził instytucję prefekta terytorium Nowego Meksyku od jej rzymskiego odpowiednika; w orzeczeniu *Hovey v. Elliott*, 167 U.S. 409 (1897) Sąd Najwyższy ocenił procedowanie sądu stanowego, powołując się przy tym na rzymską maksymę *Qui statuit aliquid parte inaudita altera, aequum licet statuerit, haud aequus fuit*; w *Hayes v. U.S.*, 170 U.S. 637 (1898) sąd rozważał znaczenie *error iuris* w kontekście nabycia nieruchomości; w *U.S. v. Wong Kim Ark*, 169 U.S. 649 (1898) znalazło się odwołanie do rzymskiej zasady nabywania obywatelstwa rzymskiego przez dziecko po rodzicach ze wskazaniem, że reguła ta znajduje zastosowanie w większości cywilizowanych systemów prawnych. Interesującą sprawą była *Oakes v. U.S.*, 174 U.S. 778 (1899) dotycząca wzajemnych rozliczeń po wojnie secesyjnej, gdzie Sąd Najwyższy przywołał rzymską instytucję *ius postlimini* dla ustalenia prawa własności do parowca zabranego od prywatnego przewoźnika przez konfederatów dla celów wojennych. W dwóch sprawach *U.S. v. Chavez*, 175 U.S. 509 (1899) oraz *U.S. v. Pendell*, 185 U.S. 189 (1902) Sąd Najwyższy oparł się na łacińskiej regule typowej dla *common law* – *Nullum tempus occurrit regi* („no time runs against the king”), zgodnie z którą roszczenia należne rządowi nie ulegają przedawnieniu; wyjaśnił przy tym, że podstaw tej zasady należy poszukiwać w prawie rzymskim. W judykacie *Beasley v. Texas & PR CO*, 191 U.S. 492 (1903) sąd uzasadniał zakaz wznoszenia budynków ponad pewną wysokość w Luizjanie, odwołując się do rzymskiej zasady *servitus altius non tollendi*; w sprawie upadłościowej *Humphrey v. Tatman*, 198 U.S. 91 (1905) sąd cytował Instytucje Gaiusa (G. 4, 35), powołując się na zasadę *bonorum emptor ficto se herede agit*; w judykacie *Romeu v. Todd*, 206 U.S. 358 (1907) dotyczącym niewypłacalności dłużnika, który swój majątek przeniósł na osobę trzecią, sąd sięgnął do rzymskiej *actio Pauliana*, tłumacząc, że środek ten służy do ujawnienia symulacji nieuczciwego dłużnika; w *Municipality of Ponce v. Roman Catholic Apostolic Church in Porto*,

210 U.S. 296 (1908) poświęconej sporze co do własności przedmiotów znajdujących się w kościele sąd wywodził prawo Kościoła do zatrzymania rzeczy z rzymskich regulacji dotyczących *res extra commercium divini iuris*. W sprawie karnej *Weems v. U.S.*, 217 U.S. 349 (1910), gdzie urzędnik za sfałszowanie jednego dokumentu został skazany na karę 15 lat pozbawienia wolności, sąd uznał orzeczoną karę za zbyt surową i przeprowadził wykładnię surowości kary, wychodząc od kary worka (*poena cullei*) grożącej sprawcom *parricidium*. Odnośnie do kar sąd wypowiedział się też w późniejszym orzeczeniu *Ullmann v. U.S.*, 350 U.S. 422 (1956), opisując rzymską karę infamii. W sprawie *KER & CO v. ouden*, 223 U.S. 268 (1912) Sąd Najwyższy, badając kwestię własności przymuliska (*alluvio*), przeprowadził szeroką interpretację źródeł rzymskich, między innymi Instytucji Gaiusa, Justyniana i Digestów (G. 2, 70; I. 2, 1, 20; D. 41, 1, 16), wskazując przy tym, że prawa rzymskiego nie należy czytać jak przepisów współczesnych kodeksów, bowiem prawo to nie powstało w jednym momencie i nie prezentuje jednego punktu widzenia. Sąd Najwyższy przestrzega tym samym przed ograniczaniem się do analizy jednego fragmentu źródłowego. W sprawie *Butler v. Perry*, 240 U.S. 328 (1916) sąd badał obywatelski obowiązek udziału w pracach społecznych, na przykład przy budowie dróg i naprawie mostów, odwołując się do funkcjonującej w *common law* instytucji *trinoda necessitas*, zgodnie z którą każdy dorosły obywatel był obowiązany do *expeditio contra hostem, arcium constructio, et pontium reparatio*, wskazując przy tym jej rzymski rodowód. W *Cubbins v. Mississippi River Commission*, 241 U.S. 351 (1916), tj. sprawie dotyczącej technicznej interwencji w bieg rzeki Missisipi, Sąd Najwyższy odwołał się do konstytucji cesarza Gordiana z 239 r. *fluminis naturalem cursum opere manu facto alio non liceat avertere* (C. 7, 41, 1). W orzeczeniu *Bianchi v. Morales*, 262 U.S. 170 (1923) sąd wskazał, że prawo amerykańskie nie rozróżnia, tak jak czynili to juryści rzymscy, ochrony posesoryjnej od petytoryjnej. Dyskusyjnie Sąd Najwyższy w orzeczeniu *van Beeck v. Sabine Towing CO.*, 300 U.S. 342 (1937) porównywał typową dla prawa angielskiego regułę *actio personalis moritur cum persona*, zgodnie z którą wraz ze śmiercią uprawnionego lub zobowiązanego miały wygasać roszczenia osobiste, które mu przysługiwały lub które mogły zostać skierowane przeciwko

niemu, z wygaśnięciem prawa do *actio iniuriam* za zniewagę, które wygasło wraz z śmiercią sprawcy deliktu lub poszkodowanego.

W dobie sądu współczesnego pierwsze odniesienie do prawa rzymskiego możemy znaleźć w sprawie *Mullane v. Central Hanover Tr. CO.*, 339 U.S. 306 (1950), w której Sąd Najwyższy wyjaśnia różnice między skargami *in rem* oraz *in personam*, tłumacząc, że takie rozróżnienie nie jest charakterystyczne dla rozwiązań amerykańskich. W sprawie *Reid v. Covert*, 354 U.S. 1 (1956) sąd rozpoznawał zagadnienia wynikające z połączonych spraw, gdzie żony zabiły swoich mężów - żołnierzy amerykańskich w chwili, gdy ci stacjonowali w swoich jednostkach poza terytorium USA. W zorganizowanych tam przez garnizonowe sądy wojskowe procesach zostały skazane na karę dożywotniego pozbawienia wolności. Sąd Najwyższy uznał takie procedowanie za wadliwe, uznając, że oskarżone jako cywile powinny zostać osądzone według ogólnych zasad obowiązujących na terenie USA. Przywołał przy tym *casus* św. Pawła z Tarsu, którego przed samosądem uratowało powołanie się na fakt posiadania obywatelstwa rzymskiego i konieczność rozpoznania jego sprawy według prawa właściwego. Podobnie do procesu św. Pawła z Tarsu odwołał się Sąd Najwyższy w sprawach *Greene v. Mcelroy*, 360 U.S. 474 (1959) oraz *Coy v. Iowa*, 487 U.S. 1012 (1988), wywodząc, że Szósta Poprawka do Konstytucji USA, nadająca oskarżonemu prawo do konfrontacji, wywodzi się z rzymskiej zasady stosowanej we wspomnianym procesie przez Festusa, ubranej w słowa: *nie ma u Rzymian zwyczaju wydawać jakiegось człowieka na łaskę i niełaskę, zanim oskarżony nie stanie wobec oskarżycieli twarzą w twarz i nie będzie miał sposobności obrony przed zarzutami* (Dz. Ap. 25:16). W sprawie *Labine v. Vincent*, 401 U.S. 532 (1971) Sąd Najwyższy wskazał, że prawo Luizjany wywodzi się pośrednio z prawa rzymskiego, dodatkowo zaś wyjaśnił, że w prawie rzymskim relacje między obywatelami w zasadzie sprowadzały się do rodziny i zobowiązań. W orzeczeniu *Roe v. Wade*, 410 U.S. 113 (1973) sąd, badając konstytucyjność prawa aborcyjnego stanu Texas, wskazał, że w starożytnym Rzymie dziecko nienarodzone było chronione w niewielkim zakresie, bowiem dokonanie aborcji uznawane było za przestępstwo przeciwko prawom ojca do swojego dziecka; w sprawie *Bowers v. Hardwick*, 478 U.S. 186 (1986) dotyczącej przestępstwa kontaktów

homoseksualnych w stanie Georgia uzasadniał przepis odwołaniem się do tego, że sodomia była w prawie rzymskim karana śmiercią, posiłkując się przy tym źródłami (C.Th. 9, 7, 6; C. 9, 9, 31).

Pod koniec XX w. zauważalna jest zmiana podejścia w powoływaniu się na prawo rzymskie. Przykładowo, w sprawie *Burnham v. Superior Court of Cal., Marin County*, 495 U.S. 604 (1990) Sąd Najwyższy wskazał na istnienie dwóch przeciwstawnych opinii o przydatności prawa rzymskiego dla amerykańskiej jurysprudencji – z jednej strony przywołał (wyżej cytowaną) opinię sędziego Story'ego o rzymskich tradycjach prawa angielskiego, z drugiej zaś strony wskazał, że współcześni badacze nie potwierdzają już tak ochoczo rzymskich korzeni tego prawa. Sąd Najwyższy nie opowiedział się po żadnej ze stron, wspominając jedynie, że pogląd Story'ego był uwzględniany przez amerykańskie sądy w latach ubiegłych²³. Tak jak opinia sędziego Story'ego podkreślała rolę prawa rzymskiego, tak pod koniec stulecia pojawiały się opinie całkowicie odmienne, jak chociażby pogląd profesora Mathiasa Riemanna²⁴ sugerującego wyjście prawa amerykańskiego z tzw. europejskiego cienia z uzasadnieniem, że Amerykanie nie są idealistami poszukującymi wiedzy dla samego faktu jej posiadania, ale pragmatykami, i wiedzę traktują jako środek do osiągnięcia konkretnego celu; dlatego też wzniosłe i niezrozumiałe abstrakcje teoretyczne na temat prawa bardziej odpowiadają

²³ *Justice Story believed the principle, which he traced to Roman origins, to be firmly grounded in English tradition: “[B]y the common law[,] personal actions, being transitory, may be brought in any place, where the party defendant may be found,” for “every nation may . . . rightfully exercise jurisdiction over all persons within its domains.” J. Story, Commentaries on the Conflict of Laws 554, 543 (1846). See also id., 530-538; Picquet v. Swan, supra, at 611-612 (Story, J.) (“Where a party is within a territory, he may justly be subjected to its process, and bound personally by the judgment pronounced, on such process, against him”). Recent scholarship has suggested that English tradition was not as clear as Story thought, see Hazard, A General Theory of State-Court Jurisdiction, 1965 S. Ct. Rev. 241, 253-260; Ehrenzweig, The Transient Rule of Personal Jurisdiction: The “Power” Myth and Forum Conveniens, 65 Yale L. J. 289 (1956). Accurate or not, however, judging by the evidence of contemporaneous or near-contemporaneous decisions, one must conclude that Story’s understanding was shared by American courts at the crucial time for present purposes: 1868, when the Fourteenth Amendment was adopted.*

²⁴ Profesor prawa na Uniwersytecie w Michigan.

Europejczykom niż Amerykanom²⁵. W dalszych orzeczeniach zauważalne też było podkreślanie różnic między systemami, jak na przykład w orzeczeniu *Carmell v. Texas*, 529 U.S. 513 (2000), w którym sąd odwołał się do zasady *testis unus testis nullus*, wskazując, że zasada ta została w całości odrzucona przez sądy angielskie. W orzeczeniu *Rogers v. Tennessee*, 532 U.S. 451 (2001) Sąd Najwyższy, odrzucając koncepcję związania sądów amerykańskich precedensami angielskimi, umniejszył rolę prawa rzymskiego w systemie *common law*, stwierdzając, że prawo angielskie tak samo obowiązuje w USA, jak prawo rzymskie obowiązywało w Anglii. W sprawie *Decker, Oregon State Forester, et al. v. Northwest Environmental Defense Center*, 568 U.S. (2013) Sąd Najwyższy wskazał na ryzyko, kiedy urząd sam wydaje dane regulacje i zastrzega sobie wyłączną kompetencję do interpretacji zapisów, nazywając taką praktykę złem wywodzącym się z prawa rzymskiego, kiedy cesarz w sprawach sam interpretował prawo, które tworzył. Jedynie w judykacie *McDonald et al. v. City of Chicago, Illinois, et al.*, 561 U.S. 742 (2010) sąd wskazał na pochodzenie instytucji obrony koniecznej z prawa rzymskiego.

5. Analiza orzeczeń Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych pokazała, że w swojej dotychczasowej historii sąd wielokrotnie powoływał się na prawo rzymskie w ferowanych przez siebie opiniach²⁶. Przeprowadzone badania pozwalają na postawienie kilku wniosków.

W zdecydowanej większości przypadków Sąd Najwyższy odwoływał się do prawa rzymskiego w kontekście historycznym, tj. przy okazji wyjaśniania danego zagadnienia, w formie niejako dydaktycznej prezentował podstawę historyczną danej instytucji prawnej, najczęściej wywodząc ją od starożytności. W takich przypadkach powołanie się na rozwiązanie rzymskie nie miało na celu uzasadnienia orzeczenia prawem rzymskim, ale jedynie posiadało walor teoretyczny i ukazywało

²⁵ M. RIEMANN, *Stepping Out of the European Shadow: Why Comparative Law in the United States Must Develop Its own Agenda*, «46 Am. J. Comp. L.» 637.643/1998.

²⁶ Według rekordów wyszukiwarki FINDLAW (<http://caselaw.findlaw.com>) - United States Supreme Court Search Results, Sąd Najwyższy powoływał się na prawo rzymskie w swoich opiniach 74 razy w okresie od 1819 r. do 2016 r.; S.J. ASTORINO, *op. cit.*, s. 633, podaje, że w okresie od 1788 r. do 1999 r. Sąd Najwyższy powoływał się na prawo rzymskie w 140 sprawach.

wszechstronną analizę, która poprzedzała wydany wyrok w sprawie. Tym sposobem sędzia przygotowujący uzasadnienie starał się zaakcentować, że wydane orzeczenie poprzedzało wnikliwe, wielowątkowe badanie, które sięgało aż do źródeł danej instytucji prawnej. Obok prawa rzymskiego znaleźć można odwołania do innych praw antycznych, jak na przykład do prawa Mezopotamii lub Izraela²⁷. Taki sposób uzasadniania orzeczeń ma dwojakie podłoże. Po pierwsze, wynika to z założenia, że orzeczenie tak kompleksowo uzasadnione będzie pozytywnie postrzegane w odbiorze publicznym jako słuszne. Orzeczenia Sądu Najwyższego są ostateczne i są źródłem prawa, dlatego też pożądaną jest, aby za ich trafnością przemawiały solidne argumenty. W sytuacji zaś, gdy wyjaśnienie zawłości danej sprawy sięga aż starożytnej podstawy źródłowej stosowanej instytucji, orzeczenie takie jawi się jako starannie przemyślane. Po drugie, w Stanach Zjednoczonych, w trakcie wyższych studiów prawniczych w większości przypadków nauka odbywa się przez analizę orzeczeń, tj. w oparciu o *case method*. Dlatego też uzasadnienia pisane są w sposób dydaktyczny, aby mogły stanowić podstawę do nauki z wyjaśnieniem danego problemu. Należy również mieć na uwadze to, że w niektórych przypadkach odwoływanie się do prawa rzymskiego podyktowane było tym, że Sąd Najwyższy orzekał w sprawie powstałej na gruncie prawa stanowego, które swoimi korzeniami sięgało prawa kontynentalnego, zatem niejako odwoływał się do historycznych źródeł komentowanej przez siebie instytucji prawnej, w innych zaś sytuacjach odwołanie to miało na celu jedynie walory erudycyjne, mające ukazać wszechstronność dokonanej przez sąd analizy przy uwzględnieniu historycznego tła²⁸.

Oprócz tej metody historyczno-dydaktycznej, w opiniach Sądu Najwyższego znaleźć też można rozwiązania, w których sąd wprost

²⁷ Wyroki w sprawach: *Johnson v. Louisiana*, 406 U.S. 356 (1972) oraz *Roe v. Wade*, 410 U.S. 113 (1973).

²⁸ Przykładem prawa stanowego mającego bezpośrednie korzenie w prawie kontynentalnym jest prawo stanu Luizjana, gdzie obowiązują zasady zaczerpnięte z francuskiego kodeksu napoleońskiego i z prawa hiszpańskiego. Sąd Najwyższy dał temu wyraz w sprawach: *Johnson v. Louisiana*, 406 U.S. 356 (1972); *Labine v. Vincent*, 401 U.S. 532 (1971).

broniał swojego poglądu, powołując się na prawo rzymskie, jak chociażby w niechlubnej sprawie *Dred Scott v. Sandford*, 60 U.S. 393 (1856). Innym przykładem odwoływania się do prawa rzymskiego jest wskazywanie danej instytucji prawa amerykańskiego i omawianie jej między innymi przez odwołanie do analogicznych rozwiązań rzymskich. Sąd Najwyższy również porównywał system *common law* z prawem kontynentalnym, każdorazowo zaznaczając przy tym, że ten ostatni opiera się na prawie rzymskim. Można było również napotkać orzeczenia, w których sąd odwoływał się do rzymskich zasad prawnych.

Jeżeli zaś chodzi o sposób, w jaki Sąd Najwyższy sięgał po prawo rzymskie, czynił to w różnych formach. Najczęściej cytował konkretne źródła, bądź w całości przytaczając łaciński tekst, bądź wskazując jedynie źródło. Wśród cytowanych fragmentów znajdowały się Instytucje Gaiusa, Instytucje Justyniana, Kodeks oraz Digesta, rzadziej sąd sięgał do Kodeksu Teodozjańskiego. Formą spotykaną, zwłaszcza w okresie tzw. sądu współczesnego, było powoływanie się na romanistyczną literaturę przedmiotu w przypisach (*footnotes*) przy jednoczesnej rezygnacji z bezpośredniego powoływania się na prawo rzymskie we właściwej części uzasadnienia.

Lektura wszystkich powyższych orzeczeń, a zwłaszcza analiza rodzaju spraw, w jakich Sąd Najwyższy wydawał przedmiotowe wyroki, pozwala na stwierdzenie, że sąd najczęściej sięgał do rzymskich instytucji prawa rzeczowego. W drugiej kolejności były to zobowiązania, ze szczególnym naciskiem na odpowiedzialność deliktową. Podobnie znaleźć można było częste odwołania do instytucji prawa karnego, przy czym bardziej w zakresie pewnych uniwersalnych zasad niż konkretnych rozwiązań. Oprócz tego poruszane były zagadnienia z procesu oraz prawa podatkowego, a w zasadzie wyłącznie podatku od spadku. Obok powyższych, Sąd Najwyższy szukał odwołań w rzymskim prawie osobowym, ale w zakresie osób prawnych. Zupełnie odrębnie sięgał do prawa rzymskiego tam, gdzie wskazywał na recepcję i tradycje romanistyczne; na przykład kilkakrotnie czynił to, wskazując odrębność prawa terytorium zorganizowanego nieinkorporowanego do USA, tj. Portoryko, zaznaczając, że system prawny Portoryko opiera się na rozwiązaniach

hiszpańskich, a te zaś na prawie rzymskim²⁹. Podobnie czynił, analizując sprawy pochodzące z sądów stanowych Luizjany, której rozwiązania prawne bazują na francuskim, a nie angielskim rodowodzie.

Powyższe rozważania na temat odwołań do prawa rzymskiego w orzecznictwie Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych mają przede wszystkim wpisać się w dyskusję na temat relacji i wpływu systemu kontynentalnego bazującego na prawie rzymskim na system prawa amerykańskiego. Przedstawiono bowiem większość spraw rozpatrywanych przez najwyższy amerykański organ sądowy z przestrzeni 200 lat ze wskazaniem sposobu, w jaki organ ten odwoływał się do rzymskich instytucji. Jako że orzeczenia Sądu Najwyższego są źródłem prawa amerykańskiego, niniejsze opracowanie może stanowić przyczynek do dalszych badań, w ramach których poszukiwana będzie odpowiedź na pytanie, czy stwierdzenie *omnes viae Romam ducunt* może swobodnie znaleźć zastosowanie w amerykańskim systemie prawnym.

PRAWO RZYMSKIE W ORZECZNICTWIE SĄDU NAJWYŻSZEGO STANÓW ZJEDNOCZONYCH AMERYKI

Streszczenie

Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych Ameryki w swoich opiniach niejednokrotnie odwoływał się do prawa rzymskiego. Czynił to przy okazji uzasadniania swoich orzeczeń. W zdecydowanej większości przypadków Sąd Najwyższy odwoływał się do prawa rzymskiego w kontekście historycznym tj. przy okazji wyjaśniania danego zagadnienia, w formie niejako dydaktycznej prezentował podstawę historyczną danej instytucji prawnej, najczęściej wywodząc ją od starożytności. Tym sposobem sędzia przygotowujący uzasadnienie starał się zaakcentować, że wydane orzeczenie poprzedzało wnikliwe, wielowątkowe badanie, które sięgało aż do źródeł danej instytucji prawnej. Jeżeli zaś chodzi o sposób w jaki Sąd Najwyższy sięgał po prawo rzymskie to czynił to

²⁹ Wyroki w sprawach: *City of San Juan v. St John's Gas Co*, 195 U.S. 510 (1904), *Garrozi v. Dastas*, 204 U.S. 64 (1907), *Commonwealth of Puerto Rico v. Sanchez Valle et al.*, 579 U.S. (2016).

w różnych formach. Najczęściej cytował konkretne źródła bądź w całości przytaczając łaciński tekst, bądź wskazując jedynie źródło. Wśród cytowanych fragmentów znajdowały się Instytucje Gaiusa, Instytucje Justyniana, Kodeks oraz Digesta, rzadziej Sąd sięgał do Kodeksu Teodozjańskiego. Przedmiotowy artykuł prezentuje orzeczenia wydane przez amerykański Sąd Najwyższy począwszy od 1819 r. Artykuł wpisuje się w prowadzoną dyskusję o roli prawa rzymskiego na systemy prawne *common law*.

ROMAN LAW IN THE JURISDICTION OF THE SUPREME COURT OF THE UNITED STATES OF AMERICA

Summary

The Supreme Court of the United States of America has frequently referred to Roman law in the grounds for the verdicts and rulings it has handed down. Most of its references to Roman law have occurred in a historical context, for the clarification of complex issues, when it has presented the history of a particular legal institution, going back to its ancient origins. Thereby the judge compiling the grounds for the Court's verdict endeavoured to show that he had conducted a comprehensive and in-depth examination of the question, going right back to the given institution's ancient roots. Most frequently he would cite a particular Roman law source by quoting the original phrases or even the whole text in Latin, or sometimes by giving just a reference to the source. Some of the most frequent references have been to Gaius and Justinian (the Code and the Digests), and somewhat less often to Theodosius. In this article I look at rulings delivered by the American Supreme Court since 1819, as part of an ongoing discussion of how Roman law has influenced the common law systems.

Słowa kluczowe: Prawo rzymskie; Sąd Najwyższy; Stany Zjednoczone Ameryki.

Keywords: Roman law; Supreme Court; United States of America.

Literatura:

- ASTORINO S.J., *Roman Law in American Law: Twentieth Century Cases of the Supreme Court*, «Duq. L. Rev.» 40.627/2002.
- CALABRESI S., ZIMDAHL S.D., *The Supreme Court and Foreign Sources of Law: Two Hundred Years of Practice and The Juvenile Death Penalty Decision*, «William & Mary Law Review» 47.3/2005.
- DRAKE J.H., *Consideration v. Causa in Roman-American Law*, «4 Mich. L. Rev.» 19/1905.
- FINKELMAN P., *Scott v. Sandford: The Court's Most Dreadful Case and How it Changed History*, «Chicago-Kent Law Review.» 82.3/2007.
- FRANKOWSKI S., GOLDMAN R., ŁĘTOWSKA E., *Sąd Najwyższy USA. Prawa i wolności obywatelskie*, Warszawa [b.r.w.].
- GÓRSKI G., *Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych do 1930 roku*, Lublin 2006.
- HELMHOLZ R.H., *Use of the Civil Law in Post-Revolutionary American Jurisprudence*, «66 Tul. L. Rev.» 1649.1657/1992.
- HELMHOLZ R.H., *Canon Law and the Law of England*, London 1987.
- HERMAN S., *Legacy and Legend: the Continuity of Roman and English Regulation of the Jews*, «66 Tul. L. Rev.» 1781/1992.
- HOEFELICH M.F., *Transatlantic Friendships and the German Influence in the First Half of the Nineteenth Century*, «35 Am. J. Comp. L.» 599/1987.
- HOLMES H.E., *The Debt of the Common Law to the Civil Law*, «6 Me. L. Rev.» 227/1913.
- KONIG D., *The Dred Scott Case: Historical and Contemporary Perspectives on Race and Law*, Ohio 2010.
- KORPOROWICZ Ł., *Prawo rzymskie w orzecznictwie Izby Lordów w latach 1876-2009*, Łódź 2016.
- KORPOROWICZ Ł., *Prawo rzymskie w wybranych orzeczeniach Izby Lordów w latach 1999-2009*, «Z Dziejów Prawa» 4/2011.
- KOSIOR W., *Federal law v. State law w Stanach Zjednoczonych - uwagi interpretacyjne*, «Roczniki Administracji i Prawa» 14.1/2014.
- LEFROY A.H.F., *Rome and Law*, «20 Harv. L. Rev.» 606.617-19/1907.
- LEONHARD R., *Kaiser Wilhelm Professor of Roman Law at Columbia University, The Vocation of America for the Science of Roman Law*, «26 Harv. L. Rev.» 389.415.1913.
- LEWIS A., *What Marcellus Says is Against You: Roman Law and Common Law*, «The Roman Law Tradition» 207/1994.

- MARZEC Ł., *Prawo rzymskie w systemie anglosaskim*, «Studenckie Zeszyty Naukowe UJ» 5/2001.
- MARZEC Ł., *Prawo rzymskie – składnik angielskiej doktryny i praktyki prawa narodów?*, «Zeszyty Prawnicze» 2.2/2002.
- MARZEC Ł., *Sprawa Fibrosa vs Fairbairn. Polska spółka, Izba Lordów i prawo rzymskie*, «Zeszyty Prawnicze» 7.1/2007.
- MARZEC Ł., *Czy prawo rzymskie pokonało Kanał La Manche?*, «Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa» 2/2008.
- MICHAELS R., *American Law (United States)*, «Elgar Encyclopedia of Comparative Law» 66/2006.
- PAGE W.H., *Statutes As Common Law Principles*, «1944 Wis. L. Rev.» 175/1944.
- POUND R., *The Legal Profession in England From the End of the Middle Ages to the Nineteenth Century*, «19 Notre Dame Law.» 315/1944.
- RABEL E., *Private Laws of Western Civilization*, «10 La. L. Rev.» 431/1950.
- RIEMANN M., *The Reception of Continental Ideas in the Common Law World, 1820-1920*, Berlin 1993.
- RIEMANN M., *Stepping Out of the European Shadow: Why Comparative Law in the United States Must Develop Its own Agenda*, «46 Am. J. Comp. L.» 637.643/1998.
- RIVES HALL A., *The Common Law - Its Debt to Rome*, «5 Can. B. Rev.» 639/1927.
- SCHWARTZ B., *A History of the Supreme Court*, New York-Oxford 1993.
- SIMONYAN T., *The features of the impact of the civil and common law traditions vis-à-vis the sources of international law*, «Armenian Yearbook of International and Comparative Law» 1.2013.
- STEIN P., *The Character and Influence of the Roman Civil Law*, «Historical Essays» 165/1988.
- SZYSZKOWSKI W., *Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych*, Warszawa 1969.
- TOKARCZYK R., *Prawo amerykańskie*, Warszawa 2009.
- WILLISTON S., *Contracts For the Benefit of a Third Person*, «16 Harv. L. Rev.» 43/1902.
- WILLISTON S., *Dependency of Mutual Promises in the Civil Law*, «13 Harv. L. Rev.» 80/1890.
- WIRT HOWE W., *The Community of Acquests and Gains*, «12 Yale L.J.» 216/1903.
- WIRT HOWE W., *The Study of Roman and Civil Law*, «4 Am. L. Rev.» 46/1907.